

Samo jedan odvjetnik branio je bokeljske mornare

Ivan Lupis-Vukić, Split

U »Našem moru« od 1. maja 1957. god. novinar Miško Konjevod prikazao je, prema zapisima preživjelog učesnika Kuzme Žuvele, pobunu mornara u Boki Kotorskoj. Članak nosi naslov: »Uz godišnjicu pobune mornara u Boki Kotorskoj«, a u podnaslovu stoji historijski interesantno pitanje: »Da li su dalmatinski odvjetnici branili optužene mornare?«

O pobuni mornara dosta se pisalo u našoj štampi, ali pitanje obrane mornara nikada nije bilo dodirnut. Prvi ga pokreće M. Konjevod i iznosi na javnost jedno pismo potpisano od šestorice splitskih odvjetnika. Pismo je u posjedu Kuzme Žuvele, a do njega je došao na nevjerovatan način. »Vjeter je nosio jedan požutjeli komad papira. On ga je uzeo i danas ga ljubomorno čuva. Radi se o pismu, u kojem splitski odvjetnici mole svoje dubrovačke kolege, da pomognu pobunjenicima.«

Kuzma Žuvela ima pravo, što ljubomorno čuva to pismo. Njegov sadržaj, koji je iznesen u prošlom broju »Našeg mora«, govori, da je tekst potpuno vjerodostojan. Pismo bi trebalo pohraniti u kojoj biblioteci kao dokaz ondašnje sebičnosti odvjetnika. Upravo ja i pišem ovaj članak zato, da malo osvjetlim nevaljali stav ondašnje inteligencije. Poslije citiranog pisma splitskih odvjetnika dubrovačkim odvjetnicima drug Konjevod dodaje: »Da li su dubrovački odvjetnici dali prilog za obranu bokeljskih mornara ili su i sami bili njihovi branitelji, to nismo mogli saznati.«

Novinar Konjevod je sigurno mlad čovjek. Od pobune u Boki prošlo je 38 godina. On se, koliko znam, tada nije ni rodio. Međutim, slučaj je htio, da sam ja, pisac ovih redaka, bio u Boki 2. i 3. veljače 1918. godine. Tako sam posmatrao, što se tih dana u Boki odigralo i pažljivo sam pratio, što je poslije pobune slijedilo, tako da mogu reći ovo. Jedino dalmatinski mornari ostavljeni su svojoj sudbini. Na poziv splitskih odvjetnika nijedan se dalmatinski advokat nije odazvao pozivu za obranu mornara, pa čak ni oni, koji su poziv potpisali. Nitko nije sabirao prinose, da se rodoljubnim odvjetnicima plati danguba, a ako je i sabirao, sigurno nitko od »videnijih ljudi i institucija« nije dao »obilnijih prinosa«. Da je bilo novaca, možda bi se koji od »rodoljubnih« odvjetnika poveo za masnim honorarom za svoju dangubu i prošetao do Hercegnovoga, da brani dalmatinske mornare. Jedini odvjetnik, koji se odmah u početku, bez icačijeg poziva i ikakvog računanja svoje dangube, primio obrane mornara pred vojnim sudom bio je dr. Aleksandar Mitrović, odvjetnik iz Hercegnovoga. Lično sam ga poznavao, jer smo bili kolege u dalmatinskom Saboru. Njegovo djelo neka bude na čast njegovoj uspomeni.

U vrijeme pobune služio sam kao vojnik na ribarskom »cugu« u Kupařima. Međutim, nekako mi je uspjele da budem određen za rekviziciju ulja, što je imalo trajati dva mjeseca. Kad sam krenuo prema Hercegnovom, na Zvekovici sam zatekao stare drugove i sumišljenike: frajtera Iva Nadramiju i feldwebela Brdičku, zatim rezervnog feldwebela Paska Kesoviju iz Mandaljane, kočijaša Urbana i kumpanijskog skladištara Antuna Pokovića. Kad oni saznaše, da idem u Boku, počeo me odvrćati: »Zar ne znaš da je u Boki lbona? Brodovi pucaju na tvrđave, a tvrđave na brodove. Boka je u ruševinama«. Ja ipak odlučim da idem. Do Grude vijesti su postajale sve alarmantnije. U vlaku je bilo vojnika, među kojima i vojni kurir iz Pule. Pošli smo u mjesto i jedva našli prenočište. Kurir je bio veseo, ali uzrujan i nestrpljiv. Reče mi: »Ja sam kurir mornarice, ali i kurir našeg revolucionarnog odbora u Puli. Jedva čekam čas

povratka u Pulu, da onamo javim, što se događa u Boki, pa da se i onamo uradi isto. Sve je pripremljeno za bunu.«

Ujutro se razidosmo. Na komandi upita me oficir-Hrvat: »Što ste došli?« i nastavi »Sada ne ćete moći iz Boke«. I napiše mi dozvolu da pođem u Split. Neko vrijeme stajao sam na taraci komande. I promatrao. Ni gdje pucnjave. Sa »Sant-Georga« otisne se motorna barkasa i približi obali. Jave, da imaju ranjenika za bolnicu, ali ranjenici ne budu primljeni i barkasa se povrati k brodu. Poslije se pojavi flota: nekoliko ratnih brodova. Uzdrhtah od znatiželje, jesu li to pobunjenici iz Pule, koji dolaze u pomoć bokeljskim mornarima? Nažalost, nisu. To je bila flota admirala Hortija. Kratko vrijeme poslije toga doznalo se, da su se pobunjenici predali.

U Zelenici sam promatrao neke rumunjske vojnike, kako po dubru čeprkaju, da nađu koju kost. U međuvremenu stizali su vlakovi s vojnicima vjernim Austriji, jer u Boki više nije bilo pješadije, u koju bi se država mogla pouzdati. Na licima svih naših starih vojnika moglo se vidjeti, da su nezadovoljni, što buna nije uspjela, što rat nije svršio. Tada se preda mnogom stvorio nezaboravan prizor. S istočne strane stupao je dugi niz mornara. Svi su bili vezani za jedan debeli konop. Prolazili su uz pratnju bajoneta. Nije bilo oficira, sve sami mornari. Jedini oficir-buntovnik bio je mladi Sešan s Lopuda. Bio je pošao u Italiju, da pozove savezničku flotu u Boku, ali su ga Talijani zatvorili kao neprijatelja.

Kad sam iz Boke stigao u Split, doznao sam da su već strijeljani četvorica vođa pobunjenih mornara. I u Splitu se tada mnogo govorilo, da mornare treba braniti. Civilnim odvjetnicima bilo je dozvoljeno braniti optužene vojnike, ako se sami za obranu prijave. Mislio sam da će se rodoljubni odvjetnici međusobno otimati, koji će biti branitelji mornara. Iako je Austrija pohapsila sve sumnjive joj odvjetnike, ipak sam mislio, da će ih se naći bar petorica, koji će iz rodoljubivih pobuda, i na vlastiti trošak, poći u Hercegnovi braniti mornare, a da će »naši videniji ljudi« tajno »sipati kapom i šakom« za troškove obrane. Međutim, bio sam naivan. Jedina dva čitljiva potpisa na pismu splitskih advokata bila su dra. Škarice i dra. Bulića. Oni su, vjerujem, i sastavili ono rodoljubno i humano pismo dubrovačkim odvjetnicima. Austriji nepovjerljiva kancelarija dra. Škarice sigurno tada nije radila, a dr. Bulić je poslovno bio zadužen čovjek. Tako oni dvojica nisu ličnom požrtvovnošću dali primjer drugima, nego su pismom pokazali, kako se obrana može udesiti. Nečitljivi potpisi ostalih potpisnika pisma bili su odmah loš znak. To je bez sumnje promišljeno učinjeno. Sadržaj pisma mogao bi vlastima doći u ruke, a od poziva na obranu mornara sigurno ne će ništa biti, pa će oni i dalje figurati pred neupućenim narodom kao dobri rodoljubi. A što je važno, pri tome ne će oštetiti svoj džep.

Proces protiv pobunjenih mornara je svršio. Odvjetnik Aleksandar Mitrović jedini ih je branio. Poslije toga skoro svi neosuđeni mornari bili su upućeni preko Splita na talijanski front. Sada je tek trebalo vidjeti one »videnije ljude«, među kojima su sigurno bila i ona četiri odvjetnika, na pismu nečitljivo potpisana. Oni se sjetih bokeljskih mornara i sada se za njih »zauzeše«. Pokupovali su cigareta i bombona, podigli su masu, da pođe na rivu pozdraviti mornare i da ih daruje.

Austrijskim vlastima će reći: Narod je pozdravljao i darivao mornare, zato što su odlazili na front da se

bore za »domovinu«. Kasnije, što su se više Austriji drimali temelji, ti »videniji« ljudi vidjeli su, što se sprema i tražili su načina, da se snađu u novim prilikama. U njihovim dzepovima tada je bilo novaca za pokretanje »Novog doba«, a nije bilo onda, kad je trebalo briniti bokeljske mornare.

Još jednu stvar u vezi pobune bokeljskih mornara trebalo bi zabilježiti. Godine 1928. bio sam član Upravnog odbora »Jadranske straže« u Splitu. Svakoj sjednici prisustvovao je mjesni general. Na jednoj sjednici pročitano je pismo odbora čehoslovačkih mornara, koji su sudjelovali u pobuni. Česi su pisali, da se približava 10-godišnjica pobune, da su izabrali odbor, koji će doći u Boku i proslaviti taj jubilej. U pismu pozivaju »Jadransku stražu«, da organizira dalmatinske mornare-pobunjenike i da zajednički proslave 10-godišnjicu. Tajnik jedva što je pročitao pismo, a gospodin general ustane i reče: »Ja se kao zastupnik vojske i države protivim da »Jadranska straža« uzme učešća u toj proslavi i da uopće o predmetu raspravlja«. Ostadoh iznenađen. Pogledah unaokolo. Svi se tupo zagledali preda se. Šute. Tada sam zapitao generala: — »Molim, zašto?« — »Jer se ne smije dozvoliti, da se slave vojnici-buntovnici« — odvratí general. — »Ali naši hrvatski vojnici bunili su se protiv Austrije za novu državu« — nastavio sam. — »Rekao sam, da se ne dozvoljava slavljenje vojnika-buntovnika« — opet će general. — »Oprostite, molim vas, ali o tome nemam pojma. Zar se ne smije slaviti pobuna, u kojoj su učestvovali Hrvati — rekao sam na koncu.

Umukne general, umuknem ja. I budući da Česi ne primiše pozitivan odgovor od Jadranske straže, ne dođe u Boku. Generalova intervencija u »Jadranskoj straži«, odnosno zabrana proslave, ostala je tajnom sve do današnjih dana. Ovo je prvi put da izlazi na javu.

Završit ću s još jednim osvrtom o ondašnjim advokatima. God. 1914—16. iz Dalmacije nas je bilo oko 300 osumnjičenih i utamničenih u Mariboru i Grazu. Bilo je više procesa. Sudio je tršćanski tribunal. Optuženi i osuđeni bili su mahom omladinci a od poznatih mi: Oskar Tartaglia, Niko Bartulović, Jerko Čulić, učitelj Farčić, Maja Čulić, Lazo Durzum i nekoliko mladih ljudi iz naroda. Sudili su talijanski i slovenski suci. Kad je su-

dio senat od tri suca u njemu su sjedila dva Talijana i jedan Slovenac; a u senatu od 6 članova bili su 4 Talijana i 2 Slovenca. Tako je uvijek bila osigurana osuda, jer su Talijani uvijek glasali za osudu, a slovenski suci obratno. Samo jedna visoka ličnost bila je izvedena na suđenje: dr. Tresić-Pavičić. On je tu okolnost i u zemlji i u Americi kasnije razglašavao, ali nikada nije kazao, da je on bio jedini od svih pred sud izvedenih, a da nije bio osuđen!

Tako je u ime patriotizma postao — milijuner. S Vladimirom Nazorom se javno svađao, dokazujući, da je pare zaradio spretnim spekulacijama na ratnoj šteti, a ne ambadorskom plaćom u Washingtonu. Međutim, kad bi rodoljubni naši iseljenici priredivali zabave za ustanove u domovini i pozivali ga, da svojim prisustvom doprinese većem uspjehu zabave, on se iz Washingtona nije udaljavao ni 100 kilometara, ako mu vlada pretihodno nije odobrila sve putne troškove. Ni on, ni svi ambasadori prije i poslije njega. Iseljenici su za potrebe domovine uvijek davali prema svojim mogućnostima, ali za moge sedmogodišnjeg boravka u Americi nikad nisam primijetio, da je jedan ministar, konsul ili savjetnik od svoje masne plaće ikada priložio i jedan jedini dolar.

No, među mnogim pravnicima bilo je i plemenitih ljudi. Naš sudac istražitelj u Mariboru i Grazu, Jerko Moscovita, bio nam je pravi prijatelj i savjetnik. Tako isto i njegov nasljednik Slovenac Radikom. Kao što su u Boki bili mahom siromašni mornari, tako su u Mariboru i Grazu gotovo svi bili siromašni omladinci, a nijedan se odvjetnik nije ponudio, da im bude branitelj. Optuženi su se obraćali odvjetnicima. Jedni su odgovarali, da se radi poslova ne mogu zauzeti, a drugi su za svoju dangubu tražili više tisuća kruna. Našao se ipak — jedan, pa mu treba ime spomenuti. To je dr. J. Pečarević, rodom iz Visa, a nastanjen u Zagrebu. Pisao je: »Platite mi samo troškove puta. Ja sam početnik, bez dovoljnih sredstava, inače vam ne bi ni trošak za put tražio. Za obranu i dangubu ništa ne tražim...« I došao je u Graz da savjetuje i brani Nika Bartulovića i mene. Na čast mu bilo!

Smatram, da sam ovim odgovorio na spomenuti članak o pobuni mornara u Boki Kotorskoj.